

چکیده

سپهری در اشعار و نقاشی‌هایش از اندیشه‌های ذن بودیسم بهره جسته و آثار وی تحت تأثیر سلوک ذن است. نقاشی‌های سپهری همانند اشعار وی دارای یک الگو و چهارچوب فکری مشخص و برگرفته از ذن بودیسم است. هدف از پایان‌نامه حاضر بررسی جایگاه و بازتاب اندیشه‌های ذن در آثار سهراب سپهری است. سپهری با یک ذهنیت روشن تنها لحظه‌ای که در حال حاضر وجود دارد را می‌بیند. این پژوهش به لحاظ پارادایم معرفت‌شناسی: تفسیرگرا، رویکرد کیفی، روش‌شناسی، روش مطالعات تطبیقی، شیوه تحلیل، تحلیل محتوا و نوع نتایج توصیفی - تحلیلی است. به‌منظور دستیابی به هدف مطالعه و پاسخ‌دهی به سؤالات اصلی تحقیق صورت گرفته است. سؤالات اصلی تحقیق در این مطالعه شامل چگونگی تأثیرگذاری اندیشه ذن بودیسم بر نقاشی‌های سهراب سپهری و چرایی جنبه‌های نمادین عناصر طبیعت در نقاشی‌ها و اشعار سپهری و ارتباط آن‌ها با اندیشه‌های ذن بود. مفاهیم ذن بودیسم از جمله سلوک هفتگانه آن عنصری کاملاً جدید برای توصیف‌های سپهری از طبیعت را به نمایش می‌گذارند. در انتخاب اشعار سهراب که از کتاب هشت کتاب وی انجام شد بیشترین هماهنگی را با آموزه‌های ذن در شعر صدای پای آب می‌توان دید و در مجموعه آثار تجسمی او مجموعه نقاشی‌های موجود در موزه هنرهای معاصر کرمان و مجموعه‌های شخصی استفاده شد. در مطالعه حاضر نتایج نشان داد که تقریباً هفت اصول و سلوک ذن در نقاشی‌های سپهری وجود داشت و بر روی آن تأثیرگذار بوده است. اما اصول عدم تقارن، طبیعی بودن و خلوص در نقاشی‌های سپهری بیشتر به کار گرفته شده‌اند. به‌طور کلی می‌توان چنین گفت که در ترکیب‌بندی و نحوه ترسیم نقاشی‌های سپهری اندیشه‌ها و سلوک ذن بودیسم به شدت تأثیرگذار بوده‌اند. از طرفی دیگر در اغلب نقاشی‌های سپهری از وجوه نمادین طبیعت از جمله درخت، کوه، آب، سنگ و ماهی و... به کار گرفته شده است. همچنین این نشان‌دهنده طبیعت‌گرایی سپهری است که خود یکی از اندیشه‌ها و اصول ذن بودیسم است.

کلمات کلیدی: حکمت ذن بودیسم، نقاشی، سهراب سپهری، شعر، مطالعه تطبیقی هنر

فهرست مطالب

عنوان صفحه

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه	۱
۲-۱ بیان مسئله	۳
۳-۱ سؤالات تحقیق	۴
۴-۱ فرضیه‌های تحقیق	۴
۵-۱ اهداف تحقیق	۵
۶-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق	۵
۷-۱ محدودیت‌های پژوهشی	۵

فصل دوم: مروری بر ادبیات و پیشینه تحقیق

۱-۲ مقدمه	۶
۲-۲ پیشینه تحقیق	۷
۳-۲ ادبیات پژوهش	۱۰
۱-۳-۲ سهراب سپهری	۱۰
۱-۱-۳-۲ نقاشی	۱۱
۲-۱-۳-۲ اشعار	۱۱
۳-۱-۳-۲ دوره‌های هنری سهراب سپهری	۱۲
۲-۳-۲ زن	۱۶
۱-۲-۳-۲ بودیسم (تفکر بودائی)	۱۸
۲-۲-۳-۲ تائوئیسم	۱۹
۴-۲ تاریخ زن	۲۰
۱-۴-۲ اندیشه و آموزه‌های زن	۲۳
۲-۴-۲ زن و عرفان	۲۷
۳-۴-۲ ساتوری	۲۸
۴-۴-۲ ندانستگی	۲۸
۵-۴-۲ وجه غیرمنطقی زن	۳۰
۶-۴-۲ کوآن و ذادن	۳۲

۳۵	۷-۴-۲ سادگی
۳۶	۵-۲ هنر در آیین ذن
۴۲	۶-۲ چارچوب نظری پژوهش
۴۲	۷-۲ جمع‌بندی فصل

فصل سوم: روش تحقیق

۴۳	۱-۳ مقدمه
۴۴	۲-۳ روش تحقیق
۴۴	۳-۳ روش گردآوری اطلاعات
۴۵	۴-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۴۵	۵-۳ جامعه آماری

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۴۶	۱-۴ تحلیل و بررسی آثار سپهری
۵۰	۱-۱-۴ تحلیل آثار تجسمی سهراب سپهری
۵۱	۲-۱-۴ ترکیب‌بندی آثار تجسمی سهراب
۵۶	۱-۲-۱-۴ سادگی
۵۶	۲-۲-۱-۴ ناقربینه‌گی
۵۷	۳-۲-۱-۴ طبیعت‌گرایی
۶۱	۲-۴ بازتاب اندیشه‌های سهراب در نقاشی‌هایش
۶۴	۳-۴ ذن بودیسم و هنر
۶۵	۱-۳-۴ تأثیر ذن - بودیسم بر اندیشه‌ی سهراب سپهری
۶۷	۱-۱-۳-۴ سلوک هفت‌گانه و اصلی ذن در نقاشی
۷۲	۴-۴ بررسی جایگاه و بازتاب اندیشه ذن بودیسم در اشعار سپهری
۷۲	۱-۴-۴ مقایسه موردی اشعار سپهری و اشعار ذن بودیسمی
۷۳	۲-۴-۴ مقایسه موردی نقاشی‌های سپهری و نقاشی ذن بودیسمی
۸۲	۵-۴ تحلیل و بررسی چگونگی تأثیر و بازنمود فلسفه ذن بودیسم در سروده‌های سپهری
۸۲	۱-۵-۴ تحلیل و بررسی سبک و نگاه خاص و طبیعت‌گرای سپهری
۸۴	۶-۴ بازتاب اندیشه‌های ذن در اشعار سپهری
۸۶	۱-۶-۴ اصل «نه - من» یا «نه - خود»
۸۷	۲-۶-۴ اصل ناخودآگاهی
۸۷	۳-۶-۴ اصل تهی‌بودگی
۸۸	۴-۶-۴ توجه به طبیعت
۹۱	۵-۶-۴ احساس یگانگی با طبیعت

- ۶-۶-۴ بیزاری از فناوری و زندگی ماشینی ۹۳
- ۷-۴ رابطه‌ی میان شعر و نقاشی سهراب سپهری ۹۶
- ۷-۴ وجه تمایز آثار سهراب سپهری و ذن بودیسم: ۱۰۵

فصل پنجم: نتیجه‌گیری

- ۱-۵ نتیجه‌گیری ۱۰۶
- منابع و مأخذ ۱۱۱
- فهرست منابع فارسی ۱۱۲
- فهرست منابع انگلیسی ۱۱۷
- چکیده انگلیسی

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

۸۴.....	جدول ۴-۱ بررسی سبک و نگاه خاص سپهری به طبیعت
۸۸.....	جدول ۴-۲ مقایسه اشعار سپهری و اشعار ذن بودیسمی
۱۰۳.....	جدول ۴-۳ بازتاب عناصر ذم بودیسم بر شعر و نقاشی سهراب سپهری

فهرست تصویرها

عنوان	صفحه
تصویر ۱-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۶۸*۴۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۵۲
تصویر ۲-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۶۸*۴۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۵۲
تصویر ۳-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، گواش روی مقوا، ۵۷*۷۸، ساتیتر (موزه هنرهای معاصر).....	۵۳
تصویر ۴-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، گواش روی مقوا ۴۲/۵*۳۸ (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۵۳
تصویر ۵-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، کلاژ روی مقوا و طراحی (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۵۴
تصویر ۶-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، کلاژ روی مقوا و طراحی، ۵۰*۵۰ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۵۵
تصویر ۷-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ ۱۸*۲۵، موزه هنرهای معاصر کرمان.....	۵۵
تصویر ۸-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۶۸*۴۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۵۷
تصویر ۹-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۶۸*۴۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۵۸
تصویر ۱۰-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی مقوا، ۵۶*۳۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر تهران).....	۵۹
تصویر ۱۱-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، رنگ روغن روی بوم، ۱۲۰*۲۴۵ سانتی متر مجموعه شخصی رسول عزیز زاده.....	۶۰
تصویر ۱۲-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب رنگ روی کاغذ، ۶۵*۳۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۶۲
تصویر ۱۳-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، رنگ روغن روی بوم، ۲۰۰*۳۰۰ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر تهران).....	۶۳
تصویر ۱۴-۴ مقایسه موردی نقاشی‌های سپهری و نقاشی‌های ذن بودیسمی (عدم تقارن).....	۶۹
تصویر ۱۵-۴ مقایسه موردی نقاشی‌های سپهری و نقاشی‌های ذن بودیسمی (طبیعت‌گرایی).....	۷۰
تصویر ۱۶-۴ مقایسه موردی نقاشی‌های سپهری و نقاشی‌های ذن بودیسمی (سلوک و عمیق بودن).....	۷۱
تصویر ۱۷-۴ مقایسه موردی نقاشی‌های سپهری و نقاشی‌های ذن بودیسمی.....	۷۱
تصویر ۱۸-۴ نقاشی سستو، فصل زمستان (Purser, 2013, 11).....	۷۵
تصویر ۱۹-۴ نقاشی از تراولر نقاش چینی (Purser, 2013, 9).....	۷۵
تصویر: ۲۰-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب رنگ روی کاغذ، ۶۵*۳۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۷۵
تصویر ۲۱-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب رنگ روی کاغذ، ۴۵*۳۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۷۶
تصویر ۲۲-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۶۸*۴۸ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۷۶
تصویر ۲۳-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، رنگ روغن روی بوم، ۱۲۰*۲۴۵ سانتی متر، مجموعه شخصی رسول عزیز زاده.....	۷۷
تصویر ۲۴-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۶۸*۴۸ سانتی متر، (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۷۸
تصویر ۲۵-۴ مورندی نقاش چینی گالری شخصی.....	۷۸
تصویر ۲۷-۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، گواش روی مقوا، ۵۰*۷۰ سانتی متر (موزه هنرهای معاصر کرمان).....	۷۹

- تصویر ۴-۲۸ سهراب سپهری، بدون عنوان، گواش روی مقوا، ۷۰*۵۰ سانتی‌متر، (موزه هنرهای معاصر کرمان)..... ۸۰
- تصویر ۴-۲۹ مارتین بیوپری گالری شخصی ۸۰
- تصویر ۴-۲۹ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۴۸*۶۸ سانتی‌متر (موزه هنرهای معاصر کرمان)..... ۸۱
- تصویر ۴-۳۰ سهراب سپهری، بدون عنوان، آب مرکب روی کاغذ، ۴۸*۶۸ سانتی‌متر (موزه هنرهای معاصر کرمان)..... ۸۱
- تصویر ۴-۳۱ مقایسه موردی نقاشی‌های سپهری و نقاشی‌های ذن بودیسمی ۸۲
- تصویر ۴-۳۲ سهراب سپهری، گلدان و میوه‌ها، رنگ و روغن روی بوم، ۹۰*۹۰ سانتی‌متر (مجموعه شخصی خانواده طاهباز)..... ۹۸
- تصویر ۴-۳۳ سهراب سپهری، بدون عنوان، رنگ و روغن روی بوم، ۲۰۰*۲۰۰ سانتی‌متر (موزه هنرهای معاصر تهران)..... ۹۸
- تصویر ۴-۳۴ سهراب سپهری، بدون عنوان، گواش روی مقوا، ۷۰*۵۰ سانتی‌متر، (موزه هنرهای معاصر کرمان)..... ۹۹
- تصویر ۴-۳۵ سهراب سپهری، بدون عنوان، گواش روی مقوا، ۷۰*۵۰ سانتی‌متر (موزه هنرهای معاصر کرمان)..... ۱۰۰
- تصویر ۴-۳۶ سهراب سپهری، بدون عنوان، گواش روی مقوا، ۵۴*۳۵ سانتی‌متر، (موزه هنرهای معاصر کرمان)..... ۱۰۰
- تصویر ۴-۳۷ نمونه‌ای از رابطه میان شعر و نقاشی سهراب ۱۰۱
- تصویر ۴-۳۸ نمونه‌ای از رابطه میان شعر و نقاشی سهراب ۱۰۱
- تصویر ۴-۳۹ نمونه موردی از رابطه شعر و نقاشی سهراب سپهری ۱۰۲
- تصویر ۴-۴۰ نمونه موردی از رابطه شعر و نقاشی سهراب سپهری ۱۰۲
- تصویر ۴-۴۱ نمونه موردی از رابطه شعر و نقاشی سهراب سپهری ۱۰۳
- تصویر ۵-۱ میزان انطباق آموزه‌های ذن و اشعار سپهری ۱۰۹
- تصویر ۵-۲ میزان انطباق آموزه‌های ذن در اشعار سپهری ۱۰۹
- تصویر ۵-۳ میزان انطباق سلوک هفت‌گانه ذن در نقاشی‌های سپهری ۱۱۰

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

آثار سهراب سپهری اعم از اشعار و نقاشی‌هایش بسیار تحت تأثیر آموزه‌های مکتب ذن بودیسم است. اما در چستی ذن بودیسم باید ریشه و چگونگی آن بررسی شود سالکان بودائی ژاپن که به‌منظور مراقبه و تزکیه نفس به دیرهای چینی عزیمت کرده بودند، از اواخر قرن دوازدهم میلادی به بعد تدریجاً به سرزمین مادری خود مراجعت نمودند. این سالکان تجربه جدیدی از دل‌آگاهی و روشن‌شدگی به همراه آوردند، که تدریجاً تمام فرهنگ ژاپنی را با خود هماهنگ ساخت و تأثیر عمیقی در تمام سطوح از زندگی خود به‌جا گذاشت. این تجربه جدید، ذن بودیسم بود که حداقل شش قرن پیش از آن، در چین نضج گرفته و پایگاه‌ها و دیرهای معتبری برای انتقال این تجربه معنوی، فراهم آورده بود. (امدادیان، آقای، ۱۳۹۰: ۱۹)

«وقتی می‌پرسند ذن چیست، دادن پاسخ قانع‌کننده به پرسشگر معمولی بسیار دشوار است. مثلاً وقتی پرسند آیا ذن فلسفه است یا ایمان دینی، تا زمانی که این اصطلاح را در معنای معمولی آن‌ها می‌فهمیم، نمی‌توانیم بگوییم کدام یک از این دو است. ذن نظام اندیشه‌ای خاص خود را ندارد، مصطلحات مهیانه را آزادانه به کار می‌برد و از دست یازیدن به هرگونه الگوی خاص تفکر می‌پرهیزد. ایمان نیست، زیرا که ما را بر نمی‌انگیزد که هیچ جرمی یا اعتقادی یا پرستهای را بپذیریم. درست است که ذن معابد و دیرهایی دارد که در آن‌ها پیکره‌های بودائیان را در محراب‌های خاصی نگهداری می‌کنند، اما موقعی که پی‌برند برای روشنگری موضوع موردبحث، رفتار نآیینی با آن‌ها مفیدتر است، تردید نمی‌کنند. آنچه استادان ذن بیش از همه تأکید می‌کنند نوعی تجربه است و این تجربه باید به شیوه‌هایی که بیش از همه مختص ذن است بیان شود. آنان می‌پندارند که این شیوه‌ها سیماهای اصلی ذن را می‌سازند که از سایر مکاتب آیین بودا و نیز از سایر نظام‌های اندیشه فلسفی یا دینی جهان متفاوت است. کاری که پژوهش‌کنندگان جدید ذن باید بکنند بررسی کامل خود تجربه ذن و راه‌هایی است که این تجربه در طول تاریخ در آن‌ها تجلی کرده است.» (مور، ۱۳۸۱: ۲۳۶) سپهری نقاش و شاعر متفکری بود که هم اندیشه‌های عرفانی شرق را که ریشه در تقوا، عدم وابستگی و رهایی از قیودات زمینی داشت را به‌درستی می‌شناخت و جذب کرده بود و هم با اندیشه‌های ماتریالیستی غربی که منشأ آسایش نفسانی بود آشنایی داشت. (امدادیان و آقای، ۱۳۹۰: ۲۸)

سلوک یا راهروی، اساس عرفان است و طلب، نشان بزرگی. سهراب در طلب راه‌های گوناگون رسیدن به کمال برآمده بود و در هر تابلویی راهی را نموده بود. مجموعه آثارش به‌هم‌پیوستگی داشت و هر تابلو دنبال تابلوی دیگر بود. این‌چنین که تابلوها راه‌هایی را می‌نمودند، به دیار روشنایی و معرفت روشنگری است. در بعضی از تابلوها راه‌هایی نمودار بودند که از دره‌های صعب می‌گذشتند. در تابلوهای دیگر معابر هولناک و پریپچ‌وخم تظاهر می‌یافتند. در کناره راه‌ها غالباً خلأ بود و این خلای‌ها گاه آرامش بودند و با ما سخن می‌گفت. اما گاه جاهای خالی را می‌شد برید و دور انداخت و ندایی از آن‌ها به گوش نمی‌رسید. (پاکباز و دیگران، ۱۳۷۹: ۸۹)

۱-۲ بیان مسئله

ذهن پرسشگر انسان تعالی جو با هر نوع باور و هر سطح انگیزه‌ای، جوای حقیقتی است ناموجود در زمان و نا متمکن در مکان؛ نه می‌توان غایتی را برایش متصور شد و نه درکی از چیستی آن حاصل آورد. پس چگونه باید در پی حقیقتی بود که نه تن به شکل می‌دهد و نه احساس و استدراک؟ هر آئین، مکتب و نگرشی سعی در ارائه وصفی از دست‌نایافته‌ترین امور ذهنی دارد. آیین بودا و به‌طور اخص مکتب ذن، گل همیشه‌بهار مکتب مهاییانای بودائی که بی‌شک از ژرف‌ترین طریقت‌هایی است که تاریخ به خود دیده، این‌گونه اندیشیدن را خطای محض می‌داند و هوشیارانه ادعا می‌کند که هر آنچه به حوزه‌ی اندیشه وارد شود، به همان اندازه از حقیقت دور خواهد شد. حقیقت، خود را تحدید در حدود به‌ظاهر حد ناپذیر عقل انسان نمی‌کند. (بلائیث، ۱۳۸۴: ۵۰)

از ویژگی‌های اساسی و قابل‌تأمل نقّاشی ایرانی، پیوستگی و همراهی با ادبیات است، چنان‌که در تاریخ ایران‌زمین کمتر دیوان و کتابی را شاهدیم که حداقل قسمتی از آن تصویر نشده باشد. تعداد بی‌شماری از این آثار جزو شاهکارهای تصویری نه‌تنها ایران، بلکه جهان هستند. بینش یگانه و ذهنیت مشابه هنرمندان این آثار موجب پیوند درونی و هم‌خوانی ذاتی ادبیات و نقّاشی ایرانی شده است، به این دلیل که نقّاش و شاعر، هر دو از یک سرچشمه و یک منبع سیراب گشته‌اند و تفکرات و اندیشه‌های آن‌ها بر هم منطبق بوده و قصد آنان استخراج و انتقال پیامشان بوده است.

در رابطه با سهراب سپهری، با هنرمندی مواجهیم که در هر دو زمینه‌ی نقّاشی و شعر کار کرده و آثاری ارزنده آفریده است. او را هنرمندی می‌شمارند که با نقّاشی‌هایش شعر می‌گفته و با اشعارش نقّاشی می‌کرده است. او خود می‌گوید: «باخترزمین دانش را با نقّاشی می‌آمیزد و خاورزمین شعر را». (عابدی، ۱۳۷۷، ۱۲۷)

سپهری را باید به‌عنوان انسانی فرهیخته و والا شناخت که در نقّاشی‌ها و شعرهایش تبلور یافته است. نقّاشی و شعر او ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند و بسیار به هم نزدیک‌اند. از این جهت مرور زندگی و آثار هنرمندی که با این دو هنر آشنایی داشته و دست به آفرینش زده است، بسیار سودمند خواهد بود.

هنر حاصل ذوق، حس زیبایی‌شناختی هنرمند، تجربه‌ها و آموخته‌های اوست. سپهری نیز در این مسیر، در طی سفرهایی که به شرق و غرب داشته و در تعامل با هنر و دانش این اقوام و ملل، به بررسی، شناخت و پژوهش آن‌ها پرداخته و با توسل بر اندیشه‌ها و هنر آنان، بر غنای تجربه‌ی خود افزوده و افق دید خویش را گسترش داده است و از این رهگذر اندیشه‌های هنری‌اش به منصفی ظهور رسیده و آثار هنری‌اش شکل گرفته است.

سپهری نسبت به باورها و آداب دینی ژاپن علاقه زیادی نشان می‌داد و بر این باور بود که عرفان ما و بودیسم اینان، هرچند دور از هم باشد درجهایی برخوردار می‌یابد و شاید یکی می‌شود بنابراین به پرستشگاه‌های شینتویی و بودائی می‌رود و به بررسی درست‌تر تائوئیسم و بودیسم می‌پردازد. (سپهری، ۱۳۸۴: ۴۸) و از مطالعه در این زمینه غافل نمی‌شود. سپهری در نوشته‌هایش می‌گوید که به‌درستی دریافته است که بدون بررسی این دو آیین بزرگ و گسترده دریافت هنرهای خاور دور ممکن نیست. (همان ۱۰۰)

سپهری همچنین برای القای احساسات، ذهنیات، دریافت‌ها و اندیشه‌های به‌ندرت غریب خود، همواره از بیانی نمادین در انتخاب رنگ‌ها و عناصر نقاشی‌هایش سود جسته تا احوال، اشراق و شهود عارفانه‌ی خویش را تبیین کند. نقاشی‌ها و اشعار سپهری ساده و به‌دوراز پیچیدگی هستند و او سعی داشته تا به کمک نمادها و با شیوه‌ای متفاوت، کشف، شهود و اشراق خود را به بیننده‌ی آثارش نشان دهد و او را در احساساتی که خود تجربه کرده، سهیم سازد. او را می‌توان جزو هنرمندان بین‌رشته‌ای فرض کرد که در چند زمینه کار کرده و نقاشی‌ها، مطالب و اشعارش جنبه‌ی عرفانی دارند. سپهری از جمله هنرمندان ایرانی است که در سطح ملی و بین‌المللی شناخته‌شده و مطرح است. آثار این هنرمند ابعاد متکثری دارد، چه از نظر تفکر و جهان‌بینی و چه به لحاظ فنی و هنر او، از نظر پایگاه استوار معنوی‌ای که در پس نقاشی‌ها، نوشته‌ها و اشعارش وجود دارد قابل‌بررسی است. (خائفی، ۱۳۹۲: ۲۸) این پژوهش با سؤالات و فرضیاتی چون عوامل مطرح‌شدن سپهری به‌عنوان هنرمندی شاخص، نظر متفکرین درباره‌ی او، میزان بهره‌گیری او از عناصر نمادین و رنگ، اندیشه‌های عرفانی و شرقی شکل گرفته و هدف از این پژوهش بررسی تفکرات عرفانی سپهری و میزان تأثیرپذیری او از مکاتب شرقی، چون تفکرات بودائی و ذن بودیسم و چگونگی به‌کارگیری رنگ و نماد به‌منظور بروز تجربه‌های هنری و رابطه‌ی بین شعر و نقاشی‌های او است.

با توجه به این‌که سپهری اندیشمندی است که آثارش را در زمینه‌های نقاشی و شعر با یاری جستن از آموزه‌های شرقی و زبانی نمادین پدید آورده، لذا مطالعه‌ی این موارد در آثار او (اشعار و نقاشی‌هایش) کمک شایانی به شناخت این هنرمند خواهد نمود.

در این تحقیق سعی بر آن است تا در شاخه‌های مختلف آثار سپهری، به بررسی عواملی که توسط آن‌ها اندیشه‌های ذن بودیسم را مشاهده می‌کنیم پرداخته شود این عوامل در نقاشی شامل سمبل‌ها، نشانه‌ها و نمادها و استفاده آگاهانه از رنگ و خط است و در شعر او انعکاس آموزه‌های ذن بودیسم شامل پرهیز از سخن گفتن، ساتوری و زندگی در حال، منطق‌گریزی، طبیعت‌گرایی و... را نظاره‌گر هستیم.

۱-۳ سؤالات تحقیق

۱. نشانه‌های تأثیرپذیری سهراب سپهری از مکتب ذن در اشعار و نقاشی‌هایش چگونه است؟
۲. نشانه‌های انعکاس و تأثیر اشعار و نقاشی‌های سهراب سپهری بر همدیگر چگونه است؟

۱-۴ فرضیه‌های تحقیق

۱. نشانه‌های تأثیرپذیری سهراب سپهری از مکتب ذن بودیسم به‌وسیله عناصری نظیر ساتوری، پرهیز از سخن گفتن، منطق‌گریزی و نگاه بدون واسطه و... در شعرهای سهراب و به‌وسیله عناصری نظیر استفاده آگاهانه از رنگ به‌عنوان نماد، و نشانه‌های تصویری در نقاشی‌های او هویدا می‌شود.
۲. نشانه‌های انعکاس و تأثیر اشعار و نقاشی‌های سهراب بر یکدیگر توسط اشتراک‌هایی نظیر طبیعت‌گرایی، سکوت، زندگی در حال، ساتوری و... در هر دو نمایان است.